

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

RAPPORTAGE PROJECT MAATREGELEN

Project Herstel Steilkant Dorps- terp Oostrum (Friesland)

Inhoud

Aanleiding	3
Begrenzing	4
Afbeeldingen	5
Uitdaging/probleemstelling	7
Geschiedenis	7
Opbrengst en leermomenten	7

Aanleiding

Zoals in de beleidsbrief “Erfgoed telt” is verwoord zal de komende jaren het kabinet extra investeren in archeologie. Een flink deel van het beschikbare budget is bestemd voor de instandhouding van archeologische rijksmonumenten.

Uit een steekproef blijkt dat er sprake is van een fikse achterstand in het onderhoud van deze monumenten. Willen we dit erfgoed als bron van ons gemeenschappelijk verleden behouden, dan is beheer en soms het treffen van inrichtingsmaatregelen wel noodzakelijk. Weliswaar is de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) beschikbaar maar deze blijkt voor particuliere eigenaren van een archeologisch monument een matig bruikbaar instrument te zijn.

Het kabinet zet bij archeologische rijksmonumenten in op een integrale aanpak: betere communicatie met eigenaren, financiering van klein onderhoud en het opzetten van een archeologische monitor.

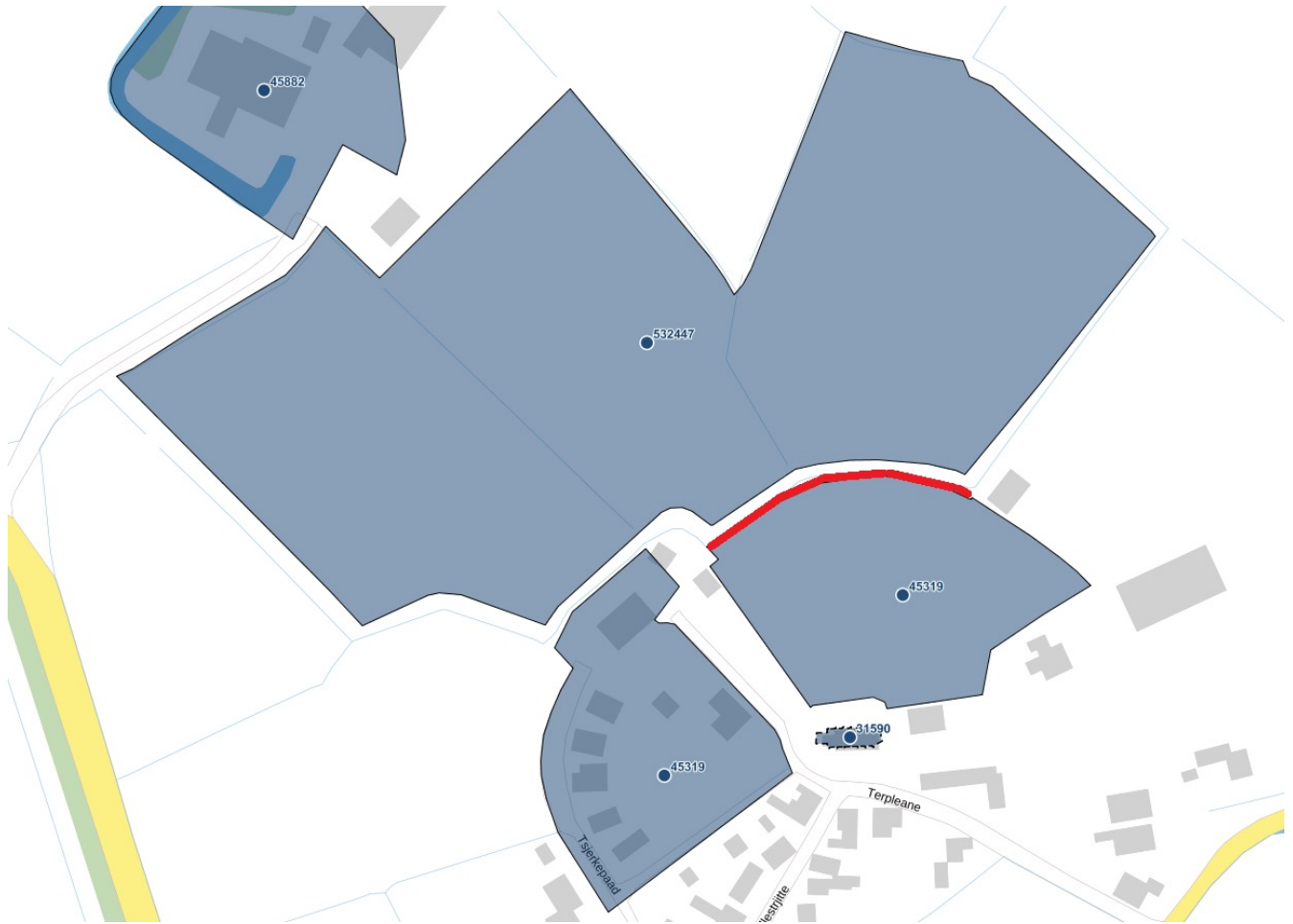
Vandaar dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) gestart is met het programma Instandhouding van Archeologische Rijksmonumenten dat loopt tot en met 2021. Doel van het programma is deze bronnen voor toekomstige geschiedschrijving en de beleving daarvan veilig te stellen.

Een van de projecten binnen het programma is het project Maatregelen. In dit project worden op enkele rijksmonumenten specifieke inrichtings- en beheermaatregelen uitgevoerd. Daarbij kunnen kennis, voorgestelde ingrepen en strategieën in de praktijk worden getoetst. De onderwerpen worden zo gekozen dat ze als voorbeeld dienen voor een grotere groep monumenten.

Project Steilkant dorpsterp Oostrum

Gegevens	
Provincie	Fryslân
Gemeente	Noardeast Fryslân
Plaats	Oostrum
Monumentnummer	45319
Coördinaten	199937.01 / 594137.58
Redengevende omschrijving monument	Dorpsterp en nederzetting Trechterbekercultuur. Datering: dorpsterp omstreeks begin jaartelling, Trechterbekernederzetting 3400-2850 voor Chr.
Bijzonderheden	Deze dorpsterp, waarvan de oorsprong teruggaat tot het begin van de jaartelling werd, heeft aan de noordzijde een steilkant van ruim 100 meter lang. Doordat aan de voet van de steilkant een toch stroomt is deze door het water ondergraven en hier en daar ingestort. Een en ander wordt nog verergerd door het feit dat de bomen langs de steilkant doodgaan en het wortelgestel vergaat, waardoor de grond niet meer bij elkaar gehouden wordt. Meer schade is het gevolg. Het project richtte zich op de stabilisering en ondersteuning van de steilkant om verdere afkalving en daarmee schade aan archeologische resten te voorkomen.
Historisch gebruik	Dorpsterp, bebouwd.
Huidig gebruik	Het deel waarom het in dit project gaat is als grasland in gebruik
Jaar aanwijzing	1975
Kosten project	Planvorming €4.578,52; directievoering uitvoering €4.435,20; uitvoering werkzaamheden €31.375,00. Alle bedragen zijn exclusief 21% BTW.
Aard project	Planvorming, advies en uitvoering
Status project	Uitgevoerd (2021)

Begrenzing

Figuur 1: Begrenzing van het monument. De rode lijn geeft de steilkant aan

Afbeeldingen

Figuur 2: Oostrum vanuit het oosten gezien. De steilkant bevindt zich rechts. Een rij bomen markeert hier de gebogen belijning van de terp (zie pijl). Foto: RCE, Jos Stöver

Figuur 3: Jan van Doesburg, archeoloog bij de RCE, bij de sterk afgekalfde steilkant. Foto: RCE, Jos Stöver

Figuur 4: De steilkant vóór het herstel. Foto: RCE, Jos Stöver

Figuur 5: de nieuw geplaatste betonnen schoeiing. De afgekalfde delen zijn aangevuld met grond die vrijkwam bij het verbreden van de tocht naar buiten toe. Foto: RCE, Jos Stöver

Uitdaging/probleemstelling

Aan de noordzijde van de dorpsterp Oostrum stroomt een tocht die omdat de steilkant de binnenbocht vormt, grond wegslijt onder de terp. Op een aantal punten verzakt daardoor de steilkant. Het waterschap voelt zich niet verantwoordelijk, de eigenaren wel, maar zij achten zich niet geroepen en zijn financieel ook niet in staat om een oplossing te zoeken om de steilkant te repareren op zo'n wijze dat deze recht doet aan de instandhouding van het rijksmonument. De uitdaging bestond er dus uit om in samenwerking met eigenaren en waterschap een duurzame oplossing te vinden voor de instandhouding van de terp.

Geschiedenis

In 2018 meldden de eigenaren van het terrein dat de steilkant aan de noordwestzijde van de dorpsterp inzakt. Aan de voet van de steilkant stroomt namelijk een tocht die – omdat het terrein de binnenbocht van de tocht vormt – de bodem onder de steilkant uitslijt, waardoor deze inzakt. Overleg tussen de eigenaar, het waterschap en de RCE leverde niets op. Het waterschap gaat er namelijk vanuit dat het onderhoud van walkanten een zaak van de eigenaren is. Het feit dat het hier om een archeologisch rijksmonument gaat deed daaraan niets af. Vanwege de status van archeologisch rijksmonument was dat onderhoud ook niet zomaar uit te voeren. Het machinaal ophalen van de kanten kan immers leiden tot schade aan het monument. De eigenaren waren graag bereid om hun medewerking aan de instandhouding van het monument te verlenen, maar zij zagen het niet als hun taak om dit te financieren en te realiseren. De SIM bood ook al geen soelaas, vanwege de administratieve lasten en de vereiste eigen bijdrage 40%.

In het kader van het project Maatregelen is vervolgens Adviesbureau Van Reeuwijk Bouwmeester gevraagd om een oplossing voor het probleem te vinden. Het betrof niet alleen een technische oplossing, maar diende zich ook te richten op het weer bij elkaar brengen van betrokken partijen, i.e. de eigenaren, het waterschap en de RCE. In het najaar van 2020 kwam het adviesbureau met een voorstel. Langs de steilkant zou een schoeiing worden geplaatst die de steilkant ondersteunt. De verzakkingen zouden vervolgens worden opgevuld en de steilkant afgewerkt en met gras ingezaaid. Aanvankelijk zou de schoeiing in hout worden uitgevoerd. De eigenaar gaf aan hier niet mee akkoord te gaan. Een houten constructie vergt meer onderhoud en is na circa tien jaar aan vervanging toe. Daarom is op advies van Adviesbureau Van Reeuwijk Bouwmeester gekozen voor een betonnen schoeiing.

Voor de werkzaamheden was een akkoord van het waterschap noodzakelijk. De schoeiing werd namelijk halverwege het bestaande tracé van de tocht geplaatst, waardoor deze werd versmald. Aan de buitenzijde van de tocht diende deze weer op breedte te worden gebracht, ten koste van het onderhoudspad

dat aan waterschap toebehoord. Dankzij de medewerking van het waterschap was de vereiste waterschapsvergunning snel verleend. Ook was een omgevingsvergunning en een monumentenvergunning vereist. Voor de omgevingsvergunning werden de plannen voorgelegd aan de welstandscommissie van de gemeente Noard-East Fryslân. Deze vond de schoeiing te hoog wat ten koste van het aanzicht zou gaan. De plannen werden daarop zodanig aangepast dat de welstandcommissie ermee akkoord ging en de omgevingsvergunning verleend kon worden.

Nadat alle vergunningen verleend waren kon de uitvoering van de werkzaamheden in de zomer van 2021 van start gaan. De werkzaamheden namen circa twee weken in beslag.

Opbrengst en leermomenten

Het project heeft veel opgeleverd voor de zorg voor onze archeologische rijksmonumenten:

1. De steilkant aan de noordzijde van de dorpsterp Oostrum is voor tenminste 50 jaar gevrijwaard van beschadiging door verzakking. Het plaatsen van de betonnen schoeiing is een goede lange termijn oplossing;
2. De monumenteneigenaren waren begaan met het rijksmonument en trokken aan de bel. Het project heeft ertoe geleid dat de betrokkenheid verder is vergroot door advies en middelen ter beschikking te stellen;
3. De RCE heeft alle kosten op zich kunnen nemen en daarmee de eigenaar van het monument ontzorgd;
4. In dit specifieke geval kon de RCE adequaat handelen, vanwege het programma Instandhouding Archeologische Rijksmonumenten. Hierdoor waren er middelen beschikbaar om het proces in de goede richting te duwen. Daardoor was het mogelijk om een partner te betrekken die op de juiste wijze directie kon voeren over het project. Zo kon enerzijds tot een gedegen plan gekomen worden waarmee het probleem voor de lange termijn kon worden opgelost. Anderzijds leverde het adviesbureau een belangrijke bijdrage aan het proces, door de betrokken partijen met ieder hun eigen belangen weer op een lijn te krijgen.
5. De kosten van de meest duurzame oplossing bleken mee te vallen.
6. Het project leert ons tenslotte dat het mogelijk is om met betrekkelijk geringe middelen tot een duurzame oplossing komen voor de uitzakkende steilkant, een oplossing die bovendien heeft geleid tot meer betrokkenheid van de eigenaar bij zijn monument. Ook heeft het ertoe geleid dat het waterschap als collega-overheid zijn verantwoordelijkheid heeft genomen.

Er zijn ook enkele kanttekeningen te plaatsen:

1. In dit specifieke geval kon de RCE adequaat handelen, vanwege het programma Instandhouding Archeologische Rijksmonumenten. Normaal gesproken had de eigenaar een beroep moeten doen op de SIM. Vanwege de administratieve rompslomp en de eigen bijdrage van 40% had de eigenaar daar niet voor gekozen en was de steilkant niet hersteld. Het had hem te veel tijd en geld gekost.
2. De eigenaar had zonder ondersteuning van de RCE en de bijdrage van een goed adviesbureau geen overeenstemming kunnen bereiken met het waterschap.
3. Het feit dat aan de buitenzijde van de tocht een onderhoudspad in eigendom van het waterschap lag, was een groot geluk. Als deze grond in eigendom was geweest bij een particulier, dan had er een strook van 1 meter breed en 130 meter lang moeten worden aangekocht (als de eigenaar daar al voor open had gestaan).

Figuur 6: overzicht van de geheel herstelde steilkant. Foto: RCE, Jos Stöver

Colofon

RAPPORTAGE PROJECT MAATREGELEN

Project Herstel Steilkant

Auteur: Jos Stöver

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort 2022

Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
info@cultureelerfgoed.nl
www.cultureelerfgoed.nl